

Ljubomir
ANTIĆ

Ovo kratko izdaje se u
svakodnevnoj i kulturnoj
takviči, u svim gradovima i
naseljima u Hrvatskoj.

NEKI POGLEDI JUGOSLAVENSKIH VLASTI NA HRVATSKO ISELJENIŠTVO SREDINOM 70-IH GODINA

Bojanović i partneri pravni
kancelarija, Zagreb.

Uvod u politiku jugoslavenske
vlasti prema hrvatskom
iseljeništvu sredinom 70-ih
godina

U te časopis će se uključiti svečani odjel
izvanredne odbrane predstavnika predsjednika Jugoslavije
te odjel za upravljanje vojskom, vojnički odjeli pri
izvanrednoj vlasti, vojnički policijski i vojnički sudovi, nadležnosti
u domaćem i međunarodnom pravu, pravne
znanosti, pravne tehnologije,

b) pravne i tehnološke teme posebne, a ako te
zbog formalnih razloga ne mogu biti počinjene u ovim
intenzivnoj radu dobro dobro ili u obveznim
vremenskim periodima (političkih) konačno
u većem dijelom. Potom se može učlaniti u već
jedne velike organizacije kao što su: UNDP, Drugi svjetski
rat, ili podnijeti pokreti i posjetiti izražajni zanimanje
političkih ljudi, diljem sveta. Ako je potreba
da se uči na strani jeziku

Vještina stranog jezika može u mnogim slučaju
biti neophodna za rješenje klasa s tim problemima, ali
je potrebna - iako je strano angloamerička literatura
praktično od prikupljenih materijalnih resursa, obrazovanje
može u javnosti o dogradit u zemlji, pridobiti novi
pojedincima, udružanjima i pokretima koji idu u smislu

Сборник научных статей по проблемам изучения языка и культуры народов Средней Азии и Кавказа. Вып. 10. Ульяновск: УльГУ, 2009. 208 с.

Ovo kratko izlaganje počinjem s tvrdnjom da je povijest svakog iseljeništa sastavni dio nacionalne povijesti te ju kao takvu treba uzimati, raščlanjivati i ocjenjivati.

Ta tvrdnja posebice pristaje uz hrvatsko iseljeništvo. Zašto? Zato što Hrvatska uglavnom nije imala klasično iseljeništvo. U nas je, naime, bio rijedak slučaj da je netko (osobito ne cijela obitelj) odlučio trajno iseliti tako da je pretodno rasprodao svoje imanje, čvrsto odredio svoje novo boravište i potpuno prekinuo svaku vezu s domovinom. Golema većina iseljenih Hrvata u trenutku iseljenja – bez obzira čime je bilo motivirano: političkim ili gospodarskim razlozima – u trenutku iseljenja i dugo vremena nakon toga, živi u čvrstom uvjerenju da je njihov odlazak iz domovine i boravak u drugoj državi *privremenog značaja*.

Iz te činjenice – *osjećaja privremenosti* – proizlazi odnos hrvatskog iseljenika prema domovini koji se očituje kroz:

a) održavanje snažne veze s ostatkom obitelji pri čemu iseljenik svojim novčanim prilozima zna često sudjelovati u obiteljskom domaćinstvu pomažući pri izgradnji kuće, proširenju imanja, vraćanju duga itd.;

b) povezanost sa zemljom koju često posjećuje, a ako to zbog formalnih prepreka ne može (politički emigranti) onda intenzivno prati domaća zbivanja ili sudjeluje u mnogobrojnim djelatnostima (od humanitarnih do političkih) koje su u svezi s domovinom. Potonje se osobito intenzivira za vrijeme velikih dogadaja kao što su ratovi (Prvi i Drugi svjetski rat) ili politički pokreti i preokreti (narodni antimadarški pokret 1903./4, diktatura kralja Aleksandra, *Hrvatsko proljeće 1971.* i nakon njega).

Ambicije iseljenika pri tome su velike – razmjerne njihovoj senzibiliziranosti za domovinu koja se u takvim prilikama uvek idealizira – i idu do izravnog angažiranja u domovinske prilike: od prikupljanja materijalne pomoći, obavještavanje inozemne javnosti o dogadjajima u zemlji, pružanja pomoći pojedincima, udrugama i pokretima koji idu za emancipa-

cijom naroda i države pa sve do vraćanja u domovinu i neposrednog uključivanja u politički život odnosno vojsku ukoliko se radi o ratnom vremenu.

Imajući pred očima osobito najnovije iskustvo u otvaranju prostora demokraciji, uspostavljanju, obrani i oslobođenju Hrvatske – prethodnu tezu o povijesti hrvatskog iseljeništva kao sastavnom dijelu nacionalne povijesti nije potrebno posebno dokazivati. No to ne znači da na njoj ne treba raditi. Dapače, nju treba historiografski obraditi, a to znači: istražiti, raščlaniti, rekonstruirati i ocijeniti.

Pri tome treba zahvatiti cjelinu problema: vrijeme iseljavanja, uzroke napuštanja domovine, iseljeničke strukture (dobnu, spolnu, obrazovnu, profesionalnu, regionalnu...), posebnosti u pojedinim iseljeničkim sredinama, *staro i novo* iseljeništvo i njihov međuodnos te na kraju, ali ne i najmanje važno, odnos službenih državnih tijela zemalja iseljenja (Austro-Ugarske monarhije te stare i nove jugoslavenske države) prema iseljenicima. Taj odnos, naime, bio je često presudan za život iseljenika, od toga da je često utjecao na transformaciju ekonomskog u političkog migranta (sa svim posljedicama: nedolazak u domovinu, politička radikalizacija...) do fizičke ugroženosti pa i političkih umorstava najeksponirnijih iseljenika.

Osobitu pozornost trebalo bi posvetiti istraživanju odnosa jugoslavenskih komunističkih vlasti prema hrvatskom iseljeništvu (prethodna razdoblja donekle su obradena) trebalo bi imati diferenciran pristup s obzirom na pojedina razdoblja, budući da je u tom odnosu bilo određenih nijansi: na jedan način postavljala se komunistička vlast prema prvom valu političkih emigranata nakon Drugog svjetskog rata, poseban pristup bio je odabran prema tzv. *radnicima na pri-vremenom radu u inozemstvu* od sredine 60-ih godina a nešto ipak drugačiji sredinom 70-ih godina kada zapravo stasa onaj sloj hrvatske političke emigracije koji se snažno uključio u domovinska zbivanja na početku 90-ih godina.

Iako se u posljednje vrijeme nisam značajnije bavio poviješću hrvatskog iseljeništva do ruku su mi došli neki dokumenti *Saveznog sekretarijata za inozemne poslove - Sektor zaštite interesa SFRJ i gradana i pravnih lica u inozemstvu - Uprava za iseljeništvo i emigraciju* iz 1976. i 1977. godine, čiji će sadržaj u ovom kratkom referatu moći tek naznačiti.

Iako dokumenti nose opasku *Strogo povjerljivo* i *Samo za ličnu upotrebu* u njima nema nekih posebnih tajni, nešto što nismo znali ili mogli pretpostaviti, tako da te opaske više govore o nedemokratskom ambijentu *ovale imperije* i o njezinu generalnom pristupu iseljeništvu, nego o samom sadržaju tih dokumenata.

U materijalu *Neka aktualna pitanja našeg iseljeništva* (1976.) stoji: »Osnovni razlog što iseljeništvo nije šire danas okupljeno u pozitivne organizacije, što se masovnije i svestranije nije povezalo s našom zemljom, što neprijateljska emigracija i danas delimično uspeva da usporava proces pozitivne orientacije iseljeništva, što je neprijateljska emigracija prisutnija u bilateralnim našim odnosima s nekim zemljama nego što je iseljeništvo, kao i da iseljeništvo još uvek nije pozitivan subjekt za onemogućavanje i sužavanje prostora delovanja neprijateljske emigracije i reakcionarnih stranih sredina, vezano je delomično i za našu aktivnost, odnosno neaktivnost prema iseljeništvu.«

Ta kritika prema unutra odnosi se zapravo na stanje relativne konfederalizacije države do koje je došlo nakon usvajanja Ustava iz 1974. godine a koje je predstavljalo određenu prepreku za uspostavljanje *jedinstvene politike i mehanizma za njezino sprovođenje*.

U materijalu se na crti ondašnje državne politike ide na oštro razdvajanje *pozitivnog iseljeništva* odnosno jednostavno *iseljeništva i neprijateljske emigracije*, odnosno jednostavno *emigracije*. Ovaj primjer je možda jedan od najizrazitijih koji govori dokle je bila stigla ideologizacija jezika u staroj državi. Prema piscima tog dokumenta »naše jače prisustvo u redovima cijelokupne emigracije doprinijelo bi afirmaciji pozitivnog iseljeništva u sredinama gdje živi i omogućilo njeno jače angažovanje kod zemalja domaćina na planu borbe protiv ekstremizma i terorizma.«

Cijeli ovaj dokument intoniran je dakle potpuno suprotno od jedne od temeljnih postavki hrvatske politike od početka stvaranja države, a to je pomirba svih Hrvata.

U dokumentu se sa zadovoljstvom ističe kako je došlo »do određenih pozitivnih procesa diferencijacije i političke pasivizacije u redovima srpske i slovenske emigracije.« No zabrinjavajuće je što su »takvi pozitivni procesi usporeni u hrvatskoj neprijateljskoj emigraciji, koja se u izvesnoj meri pomladila odbeglim pristalicama *masovnog pokreta*.«

Premda se radilo o internom, radnom dokumentu (kojega je nakon sjednice trebalo vratiti), on je pun ondašnje frazeologije, a to govori o ideoškoj ograničenosti pisca ili jednostavno o ziheraštvu, a jedno i drugo sugerira da su sustav i država u visokoj potrošenosti. To razdoblje ilustrira posljednji odjeljak koji je ujedno i zaključna napomena:

»Smatramo potrebnim istaći da naša celokupna politika i sveobuhvatna angažovanost prema iseljeništvu treba da буде пројекта duhom Ustava SFRJ i odluke X. kongresa SKJ, где би била prisutna komponenta zajedništva i razvijanja bratstva i jedinstva među iseljenicima jugoslavenskih naroda i narodnosti, kao najvećoj i najznačajnijoj tekovini narodnooslobobo-

dilačkog rata, pogotovo što je to osnovna okosnica antijugoslavenskog djelovanja neprijatelja svih vrsta i obojenosti.«

Na ovaj dokument sadržajno i problemski vezuje se *Platforma za političko-operativnu suradnju sa iseljeništvom i borbu protiv grupa neprijateljske emigracije*. Iz nje je vidljivo da je cilj državne politike oblikovanje iseljeništva u apolitičnu i etnički nedefiniranu skupinu koja kao da nije doseljena iz konkretnе europske države ili zemlje nego *iz stare domovine, zavičaja, rodne grude* - dakle iz nekog eufemizma koji može znatići sve i ništa.

To je razumljivo u situaciji kad se briga za iseljenike ne iskazuje zbog njih samih, nego poradi interesa države. Oni, dakle trebaju biti ne samo u funkciji države nego u prvome redu aktualne vlasti, a to se jasno iskazuje u točki 2.:

»Razvijanje pozitivnog odnosa prema SFRJ, kao socijalističkoj samoupravnoj ravnopravnoj zajednici naroda i narodnosti, kao nesvrstanoj zemlji s velikim ugledom u svijetu, koja se bori za mir, iako to ne znači za svaki aspekt i detalj te politike. Prvi naš interes je da se iz redova iseljenika ne regrutiraju lica za neprijateljski rad protiv Jugoslavije, da se neprijateljska emigracija liši *svježe krvi* novih pristalica.«

Imajući u vidu međunarodni konsenzus o osudi terorizma, jugoslavenske vlasti su na svaki način nastojale hrvatsku političku emigraciju staviti u taj kontekst jer je to bio najučinkovitiji način da ju se onemogući u djelovanju. *Platforma* je u tome posve izričita:

»Borbu protiv ekstremne emigracije treba voditi u sklopu cjeline bilateralnih odnosa i borbe protiv međunarodnog terorizma, uz djelovanje i afirmaciju pozitivnog iseljeništva kod predstavnika vlasti i drugih utjecajnih sredina.«

(*Ekstremna emigracija* je bila toliko učestala sintagma da se u ovom dokumentu navodila s kraticom *EE*.)

Drugi način diskvalifikacije nacionalno senzibiliziranih hrvatskih iseljenika bio je njihovo prikazivanje kao *nesamostalnog faktora* koji je »u suštini oruđe u rukama blokovske politike i raznih grupa i institucija koje je s vremenom na vrijeme koriste u akcijama pritiska protiv Jugoslavije.«

S druge strane na svaki način trebalo je izbjegći da *ekstremna emigracija* dobije status *nacionalnog ili oslobođilačkog pokreta*, što je bila važna zadaća jugoslavenske diplomacije. U *Platformi* o tome piše:

»Potrebno je razgraditi našu argumentaciju protiv ekstremne emigracije i sa gledišta interesa zemlje u kojoj se nalazi - dokazujući da je ekstremna emigracija opasna i za posjedovati poredak dotične zemlje zbog svoje prošlosti, a i sada jer su za novac 'spremni na sve' i sl.«

S tim u svezi u *Platformi* iz 1976. godine se zaključuje:

Ljubomir Antić

Neki pogledi jugoslavenskih
vlasti na hrvatsko iseljeništvo
sredinom 70-ih godina

»Razriješavanje problema vezanih za aktivnost EE biće duži proces, koji traži i dugoročno planiranje, organiziran i koordiniran rad jugoslavenskih DK i drugih predstavnštava u zemljama emigracije i nadležnih faktora iz zemlje, jačanje našeg općeg prisustva u zemljama imigracije, širenje istine o Jugoslaviji, brojnije i raznovrsnije kontakte sa iseljeništvom. Na toj liniji treba izraditi program ofenzivnog nastupa u odnosu na države imigracije u cilju sprečavanja i suzbijanja terorističke i druge aktivnosti EE, podrazumijevajući taktiku postavljanja i pravu meru.«

Ništa toliko ne otkriva pravu namjeru kreatora takve politike prema iseljeništvu, koliko činjenica da se ni u jednom dokumentu, ni na jednom mjestu, ne navodi potreba ili poželjnost njihovog povratka u domovinu. *Ekstremna emigracija*, onako kako je predstavljena – kao fašistička, teroristička... – zapravo je potreba jugoslavenskih vlasti, njezin konstitutivni dio, sredstvo pritiska i onemogućivanja konstituiranja bilo kakve demokratske oporbe u Jugoslaviji. Svaki takav pokušaj u domovini u pravilu je povezivan s *ekstremnom emigracijom* i tako onemogućivan uz veoma teške posljedice po skupine i pojedince koji bi se na to odlučili.

To je samo jedan od mnogobrojnih primjera na kojima se snažno očitovala povezanost iseljene i domovinske Hrvatske – a potvrđuje tezu s početka ovog priloga da je povijest hrvatskog iseljeništva sastavni dio hrvatske nacionalne povijesti.